1916-2016
LLUCMAJOR, CENT ANYS CIUTAT
MEMÒRIA I FUTUR

Maties Garcias Salvà

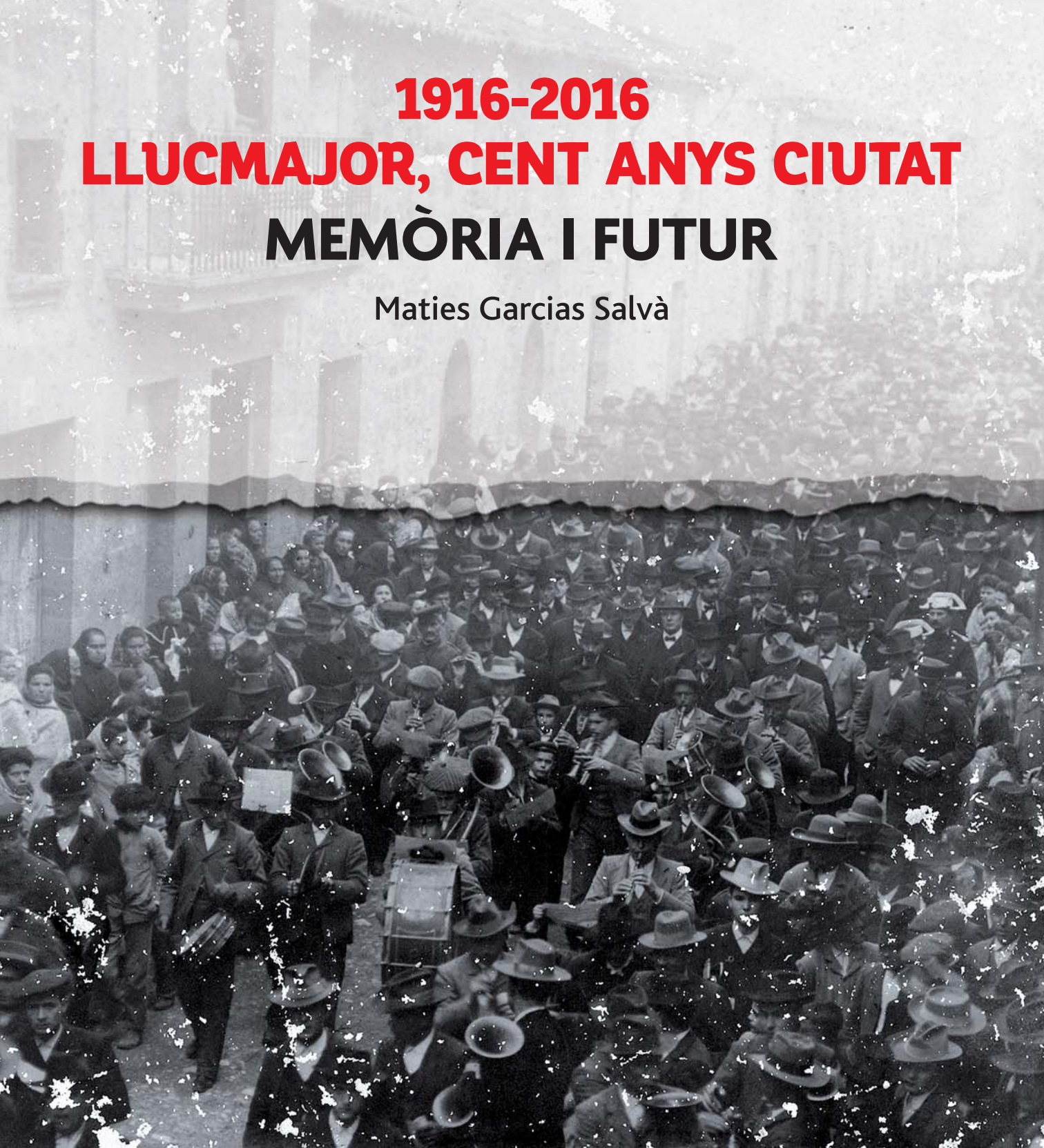

Foto portada

Festa d'inauguració del ferrocarril.
Darrera Fira de 1916, Banda de Música i gent al carrer dels Llavadors.

Edita

Ajuntament de Llucmajor

Disseny i impressió

Gráficas Loracar

Dipòsit legal

PM 1432-2016

1916-2016
LLUCMAJOR, CENT ANYS CIUTAT
MEMÒRIA I FUTUR

Maties Garcias Salvà

Conferència pronunciada el 2 d'octubre de 2016, al Claustre de Sant Bonaventura,
en commemoració del Centenari de la concessió del títol de ciutat a Llucmajor, en un acte
que va formar part del programa de Fires 2016.

Conferència, dia 2 d'octubre de 2016. Claustre de Sant Bonaventura.

UNS MOTS D'INICI

Los naturales [de Llucmajor] *son valientes, osados, resueltos y aptos para la guerra; son también, más accidentalmente que por naturaleza, altivos y soberbios por razón de estar muy ricos y no necesitar de otros*.

Bonaventura Serra. *Historia de Mallorca*

Així definia el conjunt dels llucmajorers l'historiador Bonaventura Serra en el segle XVIII, quan era costum fer caracteritzacions col·lectives de pobles, tribus i nacions.

No ho sabria dir, si –així, tots plegats– avui dia som agosarats i resolts; ni si servim per fer la guerra –o l'amor. Ara bé, no deixa de fer gràcia, encara que no ens curi de res, que véngui un extern a dir-nos que els llucmajorers i les llucmajoreres... *estamos muy ricos*. D'altra banda, això de no necessitar els altres..., què voleu que us digui? Fins i tot sona una mica malament perquè ens crearà fama d'estufats!

Segurament, però, no és el tema central, no és la qüestió crucial, saber si hi ha una psicologia local identitària i plenament compartida, un caràcter col·lectiu d'una sola peça. Sí que és important, crec, fer memòria dels fets, endinsar-nos en la història per conèixer-la i per interpretar-la, amb l'objectiu de saber on som avui i on és possible –o desitjable– encaminar les nostres passes futures des de la realitat present.

Ho té escrit Teodor Suau, un dels capellans que es fan llegir i escoltar: «La memòria és un moment necessari en la construcció del futur.» Perquè, continua el canonge felanitxer, «el record del passat ens ha de servir per mantenir viva una convicció: les coses poden ser d'una altra manera. Tal vegada no ho seran. Però podrien ser-ho. I s'ha de lluitar perquè ho siguin.»

Moltes gràcies Senyor Batle per haver-me convidat a col·laborar en aquest record del Llucmajor de fa cent anys, amb el pretext de la concessió del títol de ciutat a la vila que va fundar Jaume II.

Sobretot gràcies, batle, regidora de Cultura i tot l'Ajuntament, per no deixar passar debades l'ocasió d'aquest centenari que celebram i que ens serveix com a punt de partida per escodrinyar –encara que només sigui parcialment– d'on venim, què hem estat i què som col·lectivament.

Gràcies, senyores i senyors del Consistori, per voler plantejar a través de la meva veu –i sota la meva exclusiva responsabilitat en les mancances i els errors que pugui cometre– aquest inici de reflexió que m'agradaria que continuassin altres veus més expertes.

Gràcies, en fi, amigues i amics que us heu fet presents avui aquí per tenir la gosadia de passar –si la paciència us permet aguantar-ho– unes precioses hores dominicals escoltant un especialista de no-res que, si s'ha de presentar de qualque manera, ho farà sota la imatge de l'espigolador.

Dic espigolador, i no investigador, perquè no vull mentir i vull deixar clar que he arreplegat tot allò que m'ha semblat útil per sementers del pensament que altres han cultivat, segat i aplegat en unes garbes més o menys disponibles en forma de llibres, opuscles, articles o documents abocats a la xarxa.

M'agradaria que, del gra de les espigues que us oferesc, en poguéssiu moldre farina suficient per al vostre pa intel·lectual i per a la coca que pot endolcir aquest moment compartit que passarem plegats.

Al cap i a la fi, trescar i espigolar, cercar i arreplegar, oferir i compartir... són les tasques pròpies del que constitueix la meva tarja de presentació d'avui: professor d'ofici i periodista d'afició.

EL SEGLE XX

Diuen que els segles no comencen d'una manera exacta amb l'inici de la centúria, sinó que cada nou segle l'enceta un fet històric que li dóna fesomia.

En el cas del segle XX l'inici ve determinat –tràgicament– per la Gran Guerra o I Guerra Mundial. Aquest conflicte global, que va enfonsar els antics imperis, que va propiciar un mapa europeu diferent amb la constitució d'estats nous (Àustria, Txecoslovàquia, Finlàndia, les repúbliques bàltiques, Polònia, Hongria...), que va provocar, de retop, la Revolució d'Octubre i el naixement de la Unió Soviètica... és el que marca l'inici del segle XX.

Aquell 1916 que ara rememoram, feia dos anys que Europa sencera es destrossava i dessagnava. La joventut moria en els camps de batalla, i les ciutats queien a bocins i els camps cremaven sota les bombes que llançava una nova tecnologia militar que cada vegada proporcionava nova maquinària destructora: canons de gran calibre, carros de combat, armes de repetició, gasos mortífers... Fins i tot la mar, amb la guerra submarina, esdevenia escenari de mort també per als civils. A causa de la guerra submarina, aquell any hi va morir el compositor Enric Granados, quan amb la seva esposa tornava de Nova York de l'estrena de la seva obra. De tot això, a Llucmajor, se'n va parlar, tant a la premsa local com a través del cinema.

Encara el recordam, el segle XX, i en tenim fresca la vivència: va ser un segle ple de progressos per a la humanitat, amb un autèntic impuls de la ciència i de la tècnica; s'hi va produir l'avenç d'una certa idea de democràcia i de justícia social positives; va néixer la classe mitjana; s'intensificaren la mobilitat i les relacions internacionals; més gent que mai va viure amb alegria i llibertat.

Però també és el «Segle de la Megamort», com l'han anomenat alguns per la dimensió dels seus conflictes i els seus horrors, perquè s'hi varen viure dues guerres mundials successives i se'n varen derivar tot de conseqüències en forma de conflictes locals, de dictadures i de règims totalitaris.

Va ser un segle de gran progrés i de múltiples avenços, però també va ser quan la voracitat en el consum de recursos naturals va començar a posar en perill la integritat ambiental i ecològica del planeta.

En fi, en l'Espanya d'aquell temps s'enfrontaven germanòfils i aliadòfils, però el país es mantenia neutral sota el regnat d'Alfons XIII, i enmig una situació de crisi política i econòmica gairebé cròniques. És l'època de la Segona Restauració, que ha començat l'any 1902 amb l'arribada al tron d'Alfons XIII, un rei altament intervencionista en els afers polítics i governamentals.

És l'època en què se senten els ecos del regeneracionisme, aquell corrent de pensament encapçalat per l'aragonès Joaquín Costa, que tant ha d'influir en algun polític local, com Monserrat Parets, o en mestres com Rufino Carpena. Espanya, aleshores, s'ha dit, estava dominada per «oligarcas egoistas y caciques malvados».

Era època de continuats repartiments del govern entre els dos partits majoritaris –i les seves faccions i dissidències: el partit conservador i el partit liberal, un situació que va durar fins a la Dictadura de Primo de Rivera, l'any 1923, i que pel cantó graciós algun poeta tocat de bon humor i carregat de fina ironia va saber expressar amb l'adaptació de la sarsuela còmica *La corte del faraón* a la circumstància política:

En Babilonia los ministerios
entran y salen tan de repente
que quien preside por la mañana
ya por la tarde no es presidente.

La qüestió social també era molt present en el debat i l'acció pública d'aquell temps. Els sectors obrers s'organitzaven i lluitaven per millorar les seves condicions de vida. No entraré en detalls, només citaré un text d'Antonio Gramsci que es refereix a la situació general d'Espanya. No sé si descriu amb tota exactitud la situació social d'aleshores; és possible que fins i tot exageri un punt per dur l'aigua cap al seu molí revolucionari, però em sembla que aquest text de l'intel·lectual d'esquerres italià és ben il·lustratiu d'un quadre social no gens optimista:

«Espanya era, ja el 1916, un dels països europeus més rics financerament, però més pobres en mercaderies i

> energies productives. Des de fa tres mesos Espanya es debat en aquesta crisi: la llibertat pública queda suspesa cada quinze dies, la llibertat personal ha esdevingut un mite, els sindicats obrers funcionen en gran part clandestinament, la massa obrera està afamada i exasperada, la gran massa popular està reduïda a condicions de salvatgisme i de barbàrie local indescriptibles. I la crisi s'accentua, i ja s'ha arribat a l'atemptat personal.»[1]

A Palma, l'any següent, esclaten revoltes populars i les masses apedreguen el nou domicili de Joan March al carrer de Sant Miquel, i fins i tot després s'intentarà assaltar el magatzem d'aliments de Ca n'Alzamora. La UGT socialista i la CNT anarcosindicalista –els dos corrents sovint antagònics de l'obrerisme– convocaren vaga general a tot Espanya per al desembre de 1916.

També és en aquell temps, el començament de segle, que el catalanisme s'ha organitzat políticament i que els impulsos culturals de la Renaixença s'han eixamplat. Ara la Lliga de Prat de la Riba gestiona la Mancomunitat de Catalunya. És amb la labor política del catalanisme que s'ha impulsat la reforma ortogràfica i gramatical de la llengua catalana i que es fa feina en pro de la cultura: escoles, biblioteques, museus, excavacions arqueològiques com les d'Empúries i les que aquí arriben a Capocorb, Son Cresta i Son Julià. Tota aquesta tasca és seguida amb interès i amb afany de col·laboració pels sectors mallorquinistes i pels joves escriptors de l'Escola Mallorquina.

No ho veia així Guillem Aulet Pericàs, el secretari municipal i l'impulsor de molts dels canvis que comentarem –l'arribada del tren, entre d'altres–, però allunyat clarament de la qüestió catalana, aleshores políticament centrada en la constitució de la Mancomunitat i sobre la qual Aulet marcava distàncies en aquests termes:

> [Que s'hagi establert la Mancomunitat de Catalunya] «tiene su explicación en el interés grandísimo, estamos por decir en la obsesión, de algunos de los hijos de aquella laboriosa región para constituir un organismo que uniera a sus pueblos y provincias y que llevara la representación del alma catalana, de su personalidad.»[2]

Enfront d'aquesta «obsessió», propugna una via diferent per a les Balears i declara:

> «Y nosotros que solo de nombre somos parientes lejanos de los catalanes, que no tenemos interés en la cuestión, que no queremos hacerla servir de bandera de propaganda política, ¿de qué nos servirá?»[3]

Per això, davant l'orientació catalanista, Aulet es decanta per defensar que siguin els municipis la base d'una mancomunitat balear més administrativa que no política.

---

1. GRAMSCI, Antonio. *L'Ordine Nuovo*, (11.3.1921). Citat per QUETGLAS, Josep. *Les arquitectures de la Casa del Poble de Palma. 1918-1924*. Palma: Associació d'Idees, 2015, p. 13.
2. G.A.P. [Guillermo Aulet Pericàs]. «Mancomunidad Balear. No... Sí». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 28 (15.7.1916), p. 1.
3. *Ibídem*.

Imprenta - Papelería

Encuadernaciones, Suscripciones

SELLOS DE GOMA

Y VISTAS PARA CALZADO

ROCA, FRAU y C.ª

Plaza Mayor 17 - LLUCHMAYOR

Lluchmayorenses:

No dejar de visitar la PRIMERA y ÚNICA IMPRENTA que desde el 1.º de Enero del año actual funciona en este pueblo.

Trabajo artístico • Trabajo económico

1913

Tarjetas de visita al minuto

con personal exprofeso para toda clase de trabajos

Visitad nuestra IMPRENTA y os convenceréis

Única en Lluchmayor

P. Mayor, 17 - (antes C' an Jordi)

PRONTITUD Y ECONOMÍA EN LOS PRECIOS

Impreso en nuestros Talleres, P. Mayor, 17--LLUCHMAYOR

Publicitat de la Impremta Roca y Frau.

COM ERA LLUCMAJOR FA CENT ANYS?

Ho he intentat escatir sobretot a través de l'*Heraldo de Lluchmayor*, però sense renunciar a la consulta de treballs imprescindibles, com els de Font Obrador, Pere Gabriel, Antoni Vidal, Jaume Oliver, Miquel Sbert, entre altres lectures.

He volgut fer un cop d'ull a la realitat del Llucmajor de fa cent anys amb l'*Heraldo de Lluchmayor* perquè m'agrada la premsa i perquè és una publicació local imprescindible per conèixer la vida social i institucional d'aquell temps.

L'*Heraldo de Lluchmayor* va ser una publicació de quatre pàgines en format de diari, imprès a una tinta i a quatre columnes, amb una darrera pàgina dedicada a la publicitat il·lustrada. Es va començar a editar l'1 de gener de 1916 i va deixar de sortir l'any 1923, just després d'instaurada la Dictadura de Primo de Rivera. La llengua usada era el castellà, tot i que ocasionalment hi apareixien textos en català, de vegades de caràcter literari o històric i, en alguna ocasió, fins i tot de contingut polític.

El dirigia Antoni Roca i Creus, copropietari de la impremta local Roca, Frau y Cia, situada al número 17 de la plaça Major, que aquest era el nom de l'àgora local, que aleshores encara no s'havia transformat radicalment amb la reforma dels anys 1926-1930.

L'*Heraldo de Lluchmayor* va continuar dia per dia el buit que deixava un altre setmanari, el *Lluchmayor*, nascut el 1912. La diferència entre els dos projectes periodístics és que l'*Heraldo de Lluchmayor* tenia un aire més independent, mentre que el *Lluchmayor* actuava de portaveu del Círculo de Obreros Católicos i participava en la pugna ideològica contra el laïcisme de republicans i socialistes.

L'*Heraldo de Lluchmayor*, per contra, no va ser mai un periòdic de combat i es va obrir a les distintes formes de pensar que eren presents dins la societat local. Així, sense deixar de ser-hi molt notable la veu de l'Església catòlica i de tots els seus moviments pietosos o socials, també hi tenien accés els sectors obreristes i, en particular, s'hi feia notar la signatura del capdavanter socialista d'aleshores Joan Monserrat Parets. Tendrem ocasió de veure-ho.

El número 1 de l'*Heraldo de Lluchmayor*, amb data de 8 de gener de 1916, publicava un article de presentació que signava La Redacción i que establia els seus principis d'actuació amb aquests termes:

> «Solo nos anima a la nueva empresa el grande amor que sentimos por nuestro pueblo, al que quisiéramos ver desarrollado, embellecido y dotado de todas aquellas cualidades que honran a todos los pueblos cultos y laboriosos, que les hacen dignos de aprecio y consideración de propios y extraños.»[4]

En aquest primer número, amb el pseudònim de Don Inocente (un dels col·laboradors habituals), es publica un article

4. «Dos palabras». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 1 (8.1.1916), p. 1.

que es titula «Año nuevo, vida nueva», i que comença amb una alabança a Llucmajor i un elogi entusiasta del progrés, expressat amb la retòrica castellana habitual del temps:

> «Es Lluchmayor, a no dudarlo, un pueblo eminentemente culto; es un pueblo que siente hondamente palpitar sus entrañas al sentir el contacto de los grandes impulsos de la vida moderna que le empujan hacia un ideal sublime: el progreso, la civilización cristiana.»[5]

Tot seguit l'articulista hi alaba el telègraf, la fàbrica de gas, l'electricitat i el tren:

> «En fin, veremos levantarse en medio de nuestra llanura bocanadas de humo que despedirá poderosa locomotora arrastrando larga hilera de vagones repletos de viajantes y mercancías que darán vida y animación a Lluchmayor.»[6]

Aquest entusiasme tan enorme que l'autor expressa quan descriu la locomotora ens fa pensar en les proclames de l'estètica futurista i la seva provocadora admiració pel maquinisme i el progrés.

La part final de l'article de Don Inocente planteja la funció social de la premsa en el si de la societat moderna, una premsa que és consciència crítica i element de control dels poders:

> «Veréis como falta una lengua poderosa que nos pueda decir con su voz autorizada si estos grandiosos elementos de adelanto se administran conforme a los intereses del pueblo, que nos pueda dar a conocer los defectos que se encuentran siempre en los variados factores que integran la vida de un pueblo, que nos pueda avisar cuando algún vividor abusando de nuestra buena fe pretenda estafarnos.»[7]

I tot seguit ell mateix es pregunta:

> «Pero esa lengua ¿dónde hallarla? ¿Dónde encontrar un eco bastante poderoso para hacerse oír en los rincones más apartados de Lluchmayor?»[8]

I ell mateix es respon tot d'una:

> «No es preciso devanarse los sesos buscando una incógnita ya resuelta. Algunas personas amantes de la cultura lluchmayorense lo han dicho: Aquí falta un periódico, pero un buen periódico y poniendo todas sus fuerzas han logrado que sea un hecho.»[9]

---

5. *Ibídem*.
6. *Ibídem*.
7. *Ibídem*.
8. *Ibídem*.
9. *Ibídem*.

LLUCMAJOR L'ANY 1916

Segons dades que ofereix el Dr. Rosselló i Verger en el clàssic i imprescindible *Mallorca, el sur y sureste*, el 1910 Llucmajor tenia una població de 9.663 habitants i el 1920 havia crescut fins als 9.790. Per tant, l'any 1916 el nombre d'habitants es devia mantenir entre aquestes dues xifres, entre les quals hi ha una diferència de 127.

I què passava aquí l'any 1916, entre aquests més de 9.000 habitants, segons recollia l'*Heraldo de Lluchmayor*?

Coses com aquestes, que ens situaran en el mapa del record, i que també serviran de contextualització:

En encetar l'any, el registre civil comptava 152 naixements i 146 morts. Hi havia un creixement vegetatiu de 6 ànimes. Al llarg de l'any el registre dóna compte de defuncions de tota edat. Per exemple, a final de febrer hi ha 4 naixements i 9 traspassos, 5 dels quals són de menors: un nin de 40 dies i 4 nines d'edats compreses entre 2 i 7 anys.

Es registren amb nom i llinatges els matrimonis, però m'és impossible treure clarícia de qui és que s'uneix en el vincle matrimonial. De tant en tant, però, com una espira enmig de la foscor, destaca qualque combinació de llinatges que em transporta cap al present. És el cas de les noces de dia 18 de juny entre Juan Blanch Llompart i Ana Portell Sastre, que em fa pensar que són els pares d'en Tomeu Blanch Portell, *en Portassa*, propietari de la coneguda empresa funerària durant molts d'anys. O les del novell matrimoni Antich-Pons, pares de l'electricista Joan Antich. També es registren, al llarg de l'any, els matrimonis de dues persones que es diuen Lascolas, de nissaga prou coneguda per la seva històrica vinculació professional al cementeri com a fossers. Igualment, hi surt publicat, el 5 d'agost, que «ha dado a luz con toda felicidad un rosbusto niño Da María Carmen Rubí esposa de Antonio Roca». Tal com m'ha confirmat na Carme Roca Rubí, aquest infant era son pare, Nicolau Roca.

Els majors contribuents del terme per propietats territorials eren Mateu Rigo Vallbona, *de Garonda*; Joan Mòjer Noguera, *de ses Males Cases*, i Pere Antoni Carbonell Amengual. Per altra banda, Joan Vidal Sastre, *de Can Sèu*, era el contribuent industrial més gran.

Succeeixen desgràcies diverses: carros que bolquen, obrers de la via que queden atrapats per màquines, algunes bregues, robatoris i detencions, pastors multats perquè pasturen fora de ca seva, un matrimoni que roba faves... I més encara: dia 11 de gener, de nit, la Guàrdia Civil i el jutge detenen quatre homes «jugando a los prohibidos» en una taverna del carrer de la Font. «Parecía nuestra España una timba», deia un articulista.[10]

El 10 de febrer, horabaixa, va esclatar un gran tro i el va seguir durant uns minuts el pas d'un siulet que s'anava extingint a poc a poc. La gent, ansiosa, surt al carrer. Uns deien que havia esclatat la fàbrica de gas; altres, que

10. Don Inocente. «Campaña moralizadora». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 2 (15.1.1916), p. 1.

disparaven els canons d'Enderrocat. La causa de l'esclafit era una altra: el «paso de un bólido, aerolito, meteorito o uranolito, que con todos estos nombres se conoce.»[11]

Més enllà dels ensurts, no hi faltaven els bromistes: la guàrdia municipal, detenia, de nit, «tres individuos que promovían fuerte ruido con un cuerno marino y varios cencerros en la calle de la Fuente».[12] Hi devia haver hagut noces de qualque viudo?

I si els municipals no tenien prou feina, també els en suggerien el 5 de febrer. Deien que a la sortida de missa darrera havien vist «algunos chiquillos que aparentando estar degenerados pretendían de los fieles, implorar su caridad. Sería necesario que por la guardia municipal pusieran coto a tales abusos de la chiquillería.»[13]

També uns homes eren denunciats «por haber puesto excrementos de persona en las puertas de una casa de la calle Salón».[14]

Una dida cercava feina i posava un anunci: «Nodriza. Desea encontrar criatura para criar en el domicilio de sus padres, de 33 años de edad, viuda, de leche de cinco meses. Informarán en la calle del Norte, núm. 15, 2º.»[15]

L'escola graduada, anomenada *del Pósito*, anunciava classes d'escriptura a màquina: «No es la máquina de escribir un instrumento de puro lujo y que haya de ser pasajero. Quien no sabrá escribir a máquina quedará excluido, no solo de la contabilidad particular, sino también de las mismas oficinas del Estado.»[16]

El progrés també arribava a l'agricultura i una entitat social com el sindicat agrícola El Progreso acordava comprar una sulfatadora, un cultivador i un pluviòmetre, «aparato este último que indica la cantidad de agua que ha caído después de haver llovido».[17]

D'aigua de pluja, però, no en devia caure gaire, perquè el 18 de novembre sortia escrit: «Los agricultores empiezan a sentir la necesidad de una copiosa lluvia que fecunde los campos y facilite las operaciones agrícolas.»[18]

A la indústria de les sabates, les coses no devien anar millor: «La escasez de trabajo que se experimenta desde hace bastante tiempo ha obligado a muchos de nuestros industriales del calzado a emigrar temporalmente a la vecina República de Francia (...) Allí, según dicen, se gana bastante dinero.»[19]

---

11. «Fenómeno meteorológico». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 6 (12.2.1916), p. 2.
12. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 4 (29.1.1916), p. 2.
13. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 5 (5.2.1916), p. 3.
14. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 6 (12.2.1916), p. 2.
15. «Nodriza». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 7 (19.2.1916), p. 3.
16. «Escuela Graduada del Pósito. La escritura a màquina». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 12 (25.3.1916), p. 2.
17. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 12 (25.3.1916), p. 2.
18. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 46 (18.11.1916), p. 3.
19. «Nuestros fabricantes de calzado en Marsella». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 20 (20.5.1916), p. 2.

Hotel Universo, del carrer dels Llavadors.

Així i tot, el poble progressava i canviava: a l'agost obria l'Hotel Universo, a la cantonada dels carrers del Vall i de Llavadors –o Llavadossos, en el parlar local– (avui carrer del Bisbe Taixequet). L'edifici era de Joan Clar, *Boleno*, i duia l'establiment Eduardo Sureda. El local tenia 14 habitacions i, pel servei que oferia, amb cotxes de lloguer inclosos, era «garantía suficiente para que el gran número de forasteros que visita el pueblo pueda encontrar un establecimiento digno».[20]

També a final de setembre s'inaugurava el Bar España, «montado a la moderna» als baixos de l'hotel del mateix nom, «próximo a inaugurarse». L'edifici era dels germans Ripoll, «que han dado una nota de verdadero realce en pro del progreso de Lluchmayor».[21]

Al carrer d'en Gamundí, fent cap de cantó amb el de Ramon Llull, obre les portes el Restaurant Romaguera, de Jaume Romaguera, de malnom *Barret*. «Será –anuncia el periòdic– el mejor de su clase establecido en Lluchmayor, adecuado y beneficioso para Representantes y Corredores de Comercio.»[22]

I aquí podríem recordar aquella anècdota d'un representant català que, arribat a la vila, cercava un establiment i, embullat amb el malnom amb què era conegut el local, no sabia si volia anar a una fonda coneguda amb el nom d'un objecte que es duu pel cap –referit a Can Barret– o d'una

20. «Inauguración del nuevo Hotel Universo». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 32 (12.8.1916), p. 2.
21. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 39 (30.9.1916), p. 3.
22. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 38 (23.9.1916), p. 3.

cosa que es posa pels peus –pensant en el local que anomenaven Ca l'Espardenya. Coses de l'idioma!

El primer avió arriba a Mallorca. El pilota Salvador Hedilla des de Barcelona i aterra no exactament on estava previst, perquè s'hi ha concentrat una gernació, sinó a Son Sant Joan. M'ho contava el meu padrí matern, Pau Salvà Barceló, que deia que ho va veure d'enfora quan era nin i pasturava porcs per Son Sunyer. Des de Llucmajor, hi acudien expedicions de curiosos.

En un altre ordre de coses, aquell any morien dos llucmajorers destacats que compartien el cognom Ripoll: el 29 de maig, al convent franciscà d'Artà, traspassava el P. Antoni Ripoll, antic teixidor i home molt devot, nat al carrer del Vall l'any 1844. Fundador del Tercer Orde Regular, va restaurar, el 1877, la vida conventual al convent de Sant Bonaventura, que anys abans havia estat desamortitzat.

A l'estiu desapareixia Mateu Ripoll Ginard, de 77 anys, propietari i polític, «padre de los habilísimos industriales D. Bernardo y D. Antonio Ripoll»[23], una família que va instal·lar la fàbrica de licor en terrenys que s'havien desamortitzat del Convent. Al setmanari qualificaven Mateu Ripoll d'home de «carácter benévolo y atrayente», posseïdor d'una intel·ligència clara i penetrant, i molt bon conversador. L'historiador Pere Gabriel el defineix com un dels joves que en època del Sexenni Democràtic del XIX havien participat en el clima de canvi que es vivia entre 1868 i 1874: revolució, abdicació d'Isabel II, i República... L'any 1916 el fill Antoni era regidor conservador.

A mitjan octubre ressonen armes de foc pel carrer. Dos *carabineros* s'enfronten i un d'ells, Cristóbal Garcia, resulta ferit. L'altre, Blasco Martín, interrogat per la Guàrdia Civil i un tinent del seu cos, «se mostró reservado respecto a las causas de la agresión».[24]

Sebastià Guasp és nomenat patge del nou bisbe Rigoberto Doménech, i més endavant rep l'ordre del diaconat. Com a jove escriptor és un dels elements més actius de les lletres locals i l'*Heraldo de Lluchmayor* li publica poemes de temàtica religiosa, històrica o pairalista. També hi publica poemes el mestre d'escola Francesc Pomar, impulsor de la devoció al Sant Crist de l'Esperança.

Maria Antònia Salvà va consolidant la seva carrera literària, i aquell any obté guardons als Jocs Florals de Badalona i d'Olot. En el primer certamen, amb «Cançons de Sor Tomasseta», i en el segon, amb una traducció.

Poques dones més surten a l'esfera pública a través del setmanari. Tan sols qualque mestra de nines, com Catalina Pujol o Margarita Carpena, i alguna llucmajorera que professa com a monja, o «bellas y elegantes señoritas» que pugen a l'altar per celebrar les seves núpcies. Durant la festa de Santa Càndida, passegen «hermosas muchachas que deseaban lucir su gentil garbo».[25] I tot això quan el treball femení era corrent a fora vila i, a casa o al taller, per als fabricants de sabates.

---

23. «A la memoria de Don Mateo Ripoll Ginart». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 30 (29.7.1916), p. 2.
24. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 42 (21.10.1916), p. 3.
25. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 33 (19.8.1916), p. 2.

Sabaters i sabateres. La indústria del calçat absorbia mà d'obra femenina.

A Palma, l'Associació de la Premsa convoca uns jocs florals, que resulten polèmics perquè són bilingües i secessionistes (s'hi poden presentar obres en català, mallorquí i valencià com si fossin llengües diferents). Damià Contestí critica fort aquests jocs florals, però després el seu cosí i company d'inquietuds Sebastià Guasp hi obté dos premis: un per un romanç dedicat a la memòria de Jaume III i un altre per una evocació idíl·lica de la pagesia. El mateix Contestí en fa els elogis i els poemes es van publicant íntegrament en el setmanari.

La Protectora –l'entitat de socors mutus més antiga de Llucmajor– compleix cinquanta anys i fa festa a Can Mataró. La directiva exhibeix una gran senyera que s'ha confeccionat amb màquines Singer a Can Flauta, segons disseny de Mn. Miquel Salvà.

L'educació agafa força creixent. Encara hi ha molt d'analfabetisme i molt falta d'instrucció, però també proliferen les escoles religioses i nacionals, i fins i tot n'han existides de laiques en mans dels socialistes. Els frares franciscans tenen un important centre educatiu, però en el camp catòlic també destaca l'escola anomenada *del Pósito* i el centre

La Protectora celebra els seus cinquanta anys.

parroquial que durant uns anys gestionaran els Germans de la Doctrina Cristiana o frares de La Salle, els frares de bavarall.

En el camp de l'ensenyament catòlic destaquen els mestres Pedro J. Horrach i Antoni Saura. Tots dos estan molt lligats al periodisme local del desaparegut *Lluchmayor* i a les seves polèmiques contra els socialistes. Quan apareix l'*Heraldo de Lluchmayor*, Horrach hi continua col·laborant, sovint tractant temes educatius, tot i que com a mestre nacional és destinat a Santa Margalida i els seus intents de tornar a Llucmajor fracassen per raons administratives. Saura, ja fora de l'illa, guanya unes oposicions que li permeten cobrar un sou de mil pessetes.

De tota manera el mestre més destacat és Rufino Carpena Montesinos, mestre de l'escola pública ubicada a l'edifici municipal conegut com *el Salón* i promotor de múltiples iniciatives. En ressaltarem dues: la conferència en què va donar a conèixer el seu projecte de construcció d'un gran grup escolar ample, ben ventilat i assolellat, enjardinat, que integri aules, tallers, biblioteca, menjador, sala d'actes, teatre... Tot això ho va reivindicar en un acte celebrat a la Casa de la Vila el 6 de febrer i del qual el setmanari ofereix un resum al llarg de tres números consecutius.[26]

Carpena no sols és un mestre actiu, també és un ciutadà compromès que ha ideat una solució per al problema de la manca d'aliments i d'habitatge barat destinat als obrers i l'exposa al president del Consell de Ministres:

26. «Grupo escolar. I Preliminares». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 6 (12.2.1916), p. 1; «Grupo escolar. II Extensión y alcance» *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 7 (19.2.1916), p. 1; i «Grupo escolar. III Modo y medios» *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 8 (26.2.1916), p. 1.

«Don Rufino Carpena Montesinos, casado, mayor de edad, maestro de la 1ª Escuela nacional de niños de Lluchmayor (Baleares), con cédula personal de novena clase, número 6.569, expedida en dicha villa en junio próximo pasado, a V.E. expone:

1. Que tiene hace varios meses ideado un plan completo para alimentación y albergues baratos, realizable ventajosamente en pro de las clases populares, cuya explotación y beneficios ofrece en primer lugar al Estado español.

2. Que sin embargo de haberlo intentado no ha podido conseguir en épocas y gobiernos anteriores que se le atendiera en su generoso ofrecimiento.»[27]

Atesa la marginació que creu patir, Carpena escriu al Govern i a la Casa Reial desitjós que li subvencionin un passatge a Madrid per poder explicar de viva veu quina és la solució que ha ideat. Fins i tot demana la protecció del rei abans de passar el seu pla –sembla que amenaci– a mans estrangeres. Però en acabar el curs, Carpena se'n va de Llucmajor, amb la seva germana Margarita, també mestra, destinat a sa Indioteria, de Palma. Després se sap que es trasllada a l'escola de Valldemossa i que més endavant farà oposicions a Barcelona per ser inspector. És en aquesta ciutat on sabem que morirà anys a venir, segurament en la misèria, tal com ha explicat el Dr. Jaume Oliver. Mentrestant durant l'any 1916, quan ja no viu a Llucmajor, fa conferències de temàtica educativa a Palma i participa en assemblees de docents a Madrid, tal com va informant el setmanari.

Els dos corrents ideològics –més que estrictament polítics en el sentit partidista– que donen fesomia a la vida social són el catolicisme i l'obrerisme. Ho destaca Pere Gabriel en el seu pregó de les Fires de 1991, *Llucmajor i les associacions populars i obreres, 1886-1916*.[28]

El moviment socialista del segle xx es basava en l'existència destacada de dos col·lectius: els sabaters i els treballadors del camp. Enrere quedava l'obrerisme republicà del XIX protagonitzat per picapedrers. Els socialistes es basaven en els sindicats, el cooperativisme i en elements de dinamització cultural: celebració del Primer de Maig, escola, revistes. Molts d'obrers d'aquest món compaginaven sovint la feina de sabater amb feines a fora vila en petits trossos propis que havien comprat quan ja s'establien les possessions grans i feines a jornal en terres d'altri.

L'*Heraldo de Lluchmayor* es fa ressò de la festa del Primer de Maig. El programa s'anuncia així: Dia 30 d'abril, serenata nocturna de la banda obrera. Dia 1: «bonita y alegre diana» a les 6 del matí; manifestació matinal per carrers cèntrics; «grandioso míting», a les 3 al Teatre Mataró i, en haver acabat, manifestació pel Quadrat («per As Cuedrat» [sic]).[29] El 13 de maig, ARC –Antoni Roca i Creus, el director– es declarava admirat pels que desfilen amb «gallardas y rojas

27. «Magna cuestión». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 2 (15.1.1916), p. 1; «El problema económico de España». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 11 (18.3.1916), p. 1; «Ante el Rey». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 16 (22.4.1916), p. 1.
28. GABRIEL, Pere. *Llucmajor i les associacions populars i obreres, 1866-1916. Pregó de Fires 1991*. Llucmajor: Ajuntament de Llucmajor, 1992.
29. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 17 (29.4.1916), p. 3.

Pagès vell i vestit a l'antiga

banderas» i «negros crespones en señal de duelo por la guerra europea». I ressaltava que en el míting hi parlaven «obreros que por breves momentos han sentado la plaza de oradores».[30]

L'Església tenia una gran influència social. Seguint els nous corrents vaticans, donava dimensió social a la seva activitat, més enllà del culte. Una de les institucions clau per a la consecució d'aquests objectius socials era el Círculo de Obreros Católicos, que presidia Joan Mòger Noguera, *de ses Males Cases*, terratinent, exbatle conservador fins al 1916 i, d'altra banda, folklorista i col·laborador de Mn. Alcover en la tasca del Diccionari. Del Círculo de Obreros Católicos se'n donen contínues referències al setmanari: reunions internes, balanços econòmics, conferències... El rector d'aleshores era Mn. Andreu Pont Llodrà, manacorí il·lustrat que havia viscut a l'Argentina i que era amic de Mn. Alcover.

A més d'aquests dos mons ideològics esmentats –el catolicisme i el socialisme– es fa present un altre corrent que m'agradaria esmentar: el mallorquinisme inequívocament catalanista des del punt de vista lingüístic i cultural, però que també manifesta simpaties polítiques amb la causa política que encapçalava Prat de la Riba a Catalunya. El seu mentor local és Damià Contestí Amengual, que havia estudiat a Barcelona i que en tornar a Llucmajor funda Saba Marinenca, una entitat cívica que es presenta en un gran festival literari i al qual el setmanari dedica molt d'espai, amb tres pàgines senceres de textos en català.[31]

Saba Marinenca congrega literats i capdavanters del moviment catalanista, com Joan Estelrich (que ataca el caciquisme), Guillem Fortesa (el futur arquitecte de les Escoles), Maria A. Salvà, Llorenç Riber, Bartomeu Guasp, Francesc Pomar, Sebastià Guasp... L'entitat té local propi al Racó de Plaça i organitza «cursos de gramàtica mallorquina». També es proposa fer moltes activitats i fundar «una biblioteca pública a disposició de tothom». L'objectiu és convertir-se en «un instrument d'instrucció de totes les classes, però preferentment de la classe treballadora, ja que aquesta és la que per falta de temps i recursos més poc pot dedicar-se al seu perfeccionament físic i moral».[32] En una de les reunions inicials, hi participa Monserrat Parets.

L'esport de masses d'aquell temps és el ciclisme. El futbol encara no ha arribat. Els aficionats a la bicicleta es concentren al Monestir Parc, el velòdrom que han impulsat les entitats catòliques, i que està situat al lloc que durant molt d'anys hem anomenat *la placeta dels Pins*.

Els seguidors del ciclisme de Mallorca són convocats pel Veloz Sport Balear de Palma i es concentren, a mitjan maig, a s'Arenal per celebrar la festa del «manojo de alambres» (és a dir, la bicicleta) i, en acabar, en surten «unidos todos por el amor al pedal».[33]

---

30. A.R.C. [Antoni Roca Creus]. «De la Fiesta del Trabajo». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 19 (13.5.1916), p. 2.
31. GARCIAS, Maties. «'Saba Marinenca' i la lluita cultural del nacionalisme a Llucmajor (1916)». *Affar. Revista dels Departaments de Llengua i Literatura Catalanes de la Facultat de Lletres. Universitat de Palma de Mallorca* [Palma] 1 (1981).
32. «Per la cultura del nostre poble». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 24 (17.6.1916), p. 2.
33. «La Fiesta del Pedal». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 17 (29.4.1916), p. 2.

Festa del Pedal, a s'Arenal.

S'Arenal és per als ciclistes l'indret idíl·lic «donde el paisaje es espléndido, donde la brisa marina amortigua en no poco la brisa del sol. Hay allí bosques, playas y un caserío amable que nos recibirá con verdadero cariño.»[34]

Per cert, aquell mateix 1916 va néixer Miquel Llompart Roig, *Matalasser*, futur campió de ciclisme en pista.

Don Bernat Trobat –*el capellà Diego*–, treia el títol de mestre superior a l'Escola Normal de Palma, i Miquel Puig obtenia el de farmacèutic a la Universitat de Santiago. Mentrestant, Lluc Clar Fullana, mestre, escrivia: «Que se hagan buenos maestros y se lograrán buenos ciudadanos.»[35]

Als teatres Mataró, París Alegre i Recreatiu es projectaven pel·lícules de gran èxit i s'hi feien festes i balls. No hi faltava la temporada de sarsuela i l'orquestrina La Filarmónica alegrava vetlades «bajo la dirección del inteligente aficionado D. Mateo Monserrat». Quan comença, a final d'octubre, la temporada de ball, el redactor s'exclama: «Ya empezaba a ser hora.»[36]

34. *Ibídem*.
35. CLAR FULLANA, Lucas. «Los Maestros». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 46 (18.11.1916), p. 1.
36. «Noticias locales». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 43 (28.10.1916), p. 3.

En fer aquest recordatori de com era Llucmajor ara fa cent anys, és indispensable parlar de l'ajuntament. Vegem quina era la situació a la Casa de la Vila.

L'1 de gener pren possessió el nou consistori que neix de les eleccions del 14 de novembre. Establia la normativa que cada dos anys el consistori s'havia de renovar parcialment i per això havien celebrat eleccions només dos dels tres districtes electorals: el segon i el tercer.

El consistori va quedar constituït per 17 edils, que eren 5 liberals, 5 conservadors mauristes (seguidors d'Antoni Maura), 5 conservadors datistes (partidaris d'Eduardo Dato), 1 liberal independent i 1 socialista.

Va resultar elegit batle el liberal Llorenç Cirerol Pons.

Notem que els conservadors estaven dividits –i sovint enfrontats– entre els partidaris d'Antoni Maura i els seguidors d'Eduardo Dato.

Hi havia un liberal independent: Bartomeu Contestí Gamundí.

Però segurament la dada més significativa és que per primera vegada els socialistes entren al consistori amb Joan Monserrat Parets amb 270 vots. Feia poc que els socialistes s'havien decantat per encetar la via política que els havia de permetre l'entrada a les institucions públiques, tant locals com nacionals. Fins feia poc, els socialistes impulsaven el moviment obrer i promovien la consciència de classe dels treballadors, però no entraven directament en la lluita electoral, fruit d'una concepció antipolítica de l'obrerisme. D'aquí que fins a l'any 1910 els socialistes no obtinguessin un primer diputat al Parlament espanyol, Pablo Iglesias, i que fins després de 1918 no aconseguissin superar aquest escó solitari que tant els diferenciava de la resta de partits socialistes europeus.[37] L'entrada de Monserrat Parets a l'ajuntament es produeix en el context de progressiu canvi de l'estratègia i la mentalitat dels socialistes d'aquell temps.

Alguns debats que es produeixen a l'ajuntament al llarg de l'any són aquests:

En haver-se constituït el nou consistori, els treballadors de la Casa de la Vila presenten la dimissió, com és costum de l'època. Monserrat Parets defensa que qui ocupa un lloc de feina municipal no ha de canviar després de cada elecció i que els treballadors municipals han de ser:

> «los más aptos y cumplidores de sus deberes, porque nadie ignora que al empleado se le nombra para servir al pueblo y no a los personajes de su partido.»[38]

37. VILLARES, Ramón; MORENO LUZÓN, Javier. *Restauración y Dictadura*. Vol. 7. A: FONTANA, Josep; VILLARES, Ramón (directors). *Historia de España*. Barcelona: Crítica/Marcial Pons, 2009, p. 395.
38. «Administración Municipal». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 3 (22.1.1916), p. 3.

Joan Monserrat Parets, regidor socialista.

El batle fa una proposta de noms i els mauristes es retiren de la sessió en el moment de les dimissions dels treballadors anteriors, perquè aquests –segons sembla– els són afins. Es fan els nomenaments de la Guàrdia Municipal: el comandant (Melcion Salvà Vidal), un caporal i sis guàrdies. També es fan els nomenaments interins de l'oficial primera, dos escrivans, l'arxiver, el manescal titular, el capatàs d'obres, el conserge, el saig i el rellotger.

El nomenament d'un apotecari titular va resultar molt polèmic. En la sessió del 9 de gener, el conservador Adolfo Sagristà demana que es nomeni un farmacèutic titular, tal com estableix una disposició del govern, que a Llucmajor no s'ha complit mai. Es tracta d'una plaça dotada amb 1.330 pessetes i que ha d'ajudar els altres titulars sanitaris, com el metge i el manescal.

Aviat aquesta qüestió esdevé un debat entre partidaris de retallar despesa pública –sobretot els mauristes– i els que demanen inversió en mesures higièniques per afrontar les necessitats sanitàries.

El maurista Antoni Monserrat, *Calons*, exbatle, escriu:

> «La plaza de farmacéutico titular es poco menos que inútil (...) Lo repetiré, venga sanidad, venga higiene, pero no regalemos el dinero porque el público va a creer que tratamos de favorecer a determinado individuo, que será el nombrado.»[39]

El regidor socialista, per contra, presenta un panorama desolador, que fa necessària la contractació de l'apotecari titular:

> «Hacer salud, hacer vida por el cumplimiento de las leyes de salubridad pública y la sabia organización del régimen benefico-sanitario merecerá siempre mi apoyo decidido y colaboración entusiasta. Arrancar de las garras de la muerte las preciosas vidas que anualmente sucumben víctimas de las enfermedades infecto-contagiosas, que, siendo evitables, no se evitan por abandono, inercia e ignorancia, me parece no solo necesario, sino laudable y meritorio [...]
>
> »Hoy más que nunca es preciso hacer obra hondamente benéfica, sanitaria e higiénica. Nos lo dice muy claro el ejército cada día creciente de enclenques y degenerados sin resistència organica, sin fuerza vital suficiente para vivir en un medio nada o escasamente salutífero. Cuanto se haga, por tanto, para aumentar las filas de los fuertes, de los sanos, de los convenientemente preparados moral y físicamente en la lucha por la vida, es realizar obra altamente cultural y patriòtica.»[40]

Tot això eren per al maurista Monserrat Tomàs «lirismos y palabrería que solo ha de servir parla alucinar a los incautos».[41]

---

39. MONSERRAT, Antonio. «La titular de Farmacia». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 5 (5.2.1916), p. 1.
40. MONSERRAT PARETS, J. «Sobre el mismo problema». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 4 (29.1.1916), p. 1.
41. MONSERRAT, Antonio. «La titular de Farmacia». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 5 (5.2.1916), p. 1.

Monserrat Parets, com a rèplica, desplega tot un programa d'actuació política en el camp de la sanitat, molt en la línia del que després s'ha considerat propi de la socialdemocràcia i que es basa en mesures que compensin els més desafavorits:

> «Los que no pueden proporcionarse alimentación superabundante, vestidos propios de cada estación, habitación confortable, sanos ejercicios; ni pueden disfrutar del aire y del sol que la naturaleza siempre pródiga abundantemente ofrece, hallen al menos quién se interese por su salud, haciendo más higiénico su taller, más salubre su vivienda, más sana su alimentación (...) Ganaríamos así para nuestro pueblo, salud y vida, que son (...) riqueza y bienestar efectivos.»[42]

Amb la neteja dels femers de les cases ubicades dins el recinte urbà es produeix un xoc de posicions semblant quan l'Ajuntament en regula els horaris i la temporada del buidatge.

Com que la mesura provoca reaccions en contra, Monserrat Parets demana a tots els metges de Llucmajor què en pensen, del problema del fems, i va publicant a l'*Heraldo de Lluchmayor*, sota el títol «Por la salud del vecindario», les respostes d'Adolfo Sagristà, Mateu Contestí, Gabriel Caldés, Joan Barceló *París* i Mariano Rosselló, dos dels quals, a més, són regidors (Sagristà i Rosselló). Tots es mostren partidaris de fer buidar els femers en condicions, encara que algun metge, com Barceló, també parla de la necessitat de respectar els costums d'un poble rural.

La descripció del que el metge Sagristà anomena «fosas de maceración (vulgo payasos)» és ben il·lustrativa del perill que representen:

> «Allí van a parar la excreta de las letrinas, los residuos alimenticios de la casa, el producto de la limpieza de la misma, restos de vegetales, el estiércol de la cuadra, aguas sucias de toda clase y noto que la inmensa mayoría de ellos están al descubierto.
>
> »Imagínese, amigo Monserrat, lo espléndida y variada que será la flora microbiana de esos vertederos de inmundicias (...) nosotros mismos [els metges] allí depositamos los esputos del tuberculoso y pneumónico, las deyecciones del tísico, los orines del blenorrágico, los vómitos del canceroso y las secreciones todas del diftérico, samparionoso, escarlatinoso, etc.»[43]

La feina de Joan Monserrat Parets com a regidor va ser intensa al llarg de tot l'any, ja que també va impulsar unes noves bases tributàries equitatives i justes, de manera que els imposts fossin proporcionals a la riquesa de cadascú. Fidel a la seva posició laica, Monserrat Parets de vegades se singularitza dins el consistori. Per exemple quan vota en contra que un tronc que té el fuster de l'ajuntament es destini a bancs per a la capella del cementeri, o quan es lamenta del mal estat en què es troba el «cementerio de los disidentes», és a dir, el cementeri no catòlic, i demana que s'urbanitzi i que s'hi sembrin flors.

---

42. MONSERRAT PARETS, J. «Insistiendo». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 6 (12.2.1916), p. 1.
43. SAGRISTÀ, Adolfo. «Por la salud del vecindario». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 21 (13.5.1916), p. 1.

També es manifesta en contra del parer de tots els altres regidors quan el 16 d'abril es discuteixen les despeses que ha de pagar l'ajuntament per a les funcions de Setmana Santa. En aquella ocasió tothom està per la reducció de les despeses, i si un proposa estalviar en bandes de música, altres troben que no han de gastar en la cera destinada a les processons, mentre que segons qui es decanta per suprimir «los tradicionales confites y refresco». Monserrat Parets és qui té una postura més contundent:

> «Siendo el Ayuntamiento la representación de todas las clases y tendencias del pueblo, no deben subvencionarse fiestas de ninguna clase, máxime cuando la Iglesia es más rica que el Municipio.»[44]

Quan la figura de Monserrat Parets més destaca al llarg de 1916 és en ocasió del gran míting obrer que es fa al Teatro Balear, de Palma, el 12 de març per protestar contra la carestia de les subsistències –el pa, la llet, el carbó...– i per demanar feina per als obrers.

En aquest míting gairebé tots els oradors varen ser ardorosament revolucionaris, excepte Monserrat Parets, que va invocar el mestratge del regeneracionista Joaquín Costa i va exposar els seus principis reformistes i educatius:

> «Yo soy de los que no creen en las revoluciones solo por el hambre. Yo creo más en las revoluciones del pensamiento, en las revoluciones del corazón.
>
> »Necesitamos escuelas con alegres jardines, con el aire que circule a borbotones, con sol que inunde todas las dependències, a fin de que estas lindas criaturas que lleváis en vuestros pechos y en vuestros regazos lleguen a ser hombres robustos que puedan ganarse el pan, sin perjuicio de su salud y sepan ser ciudadanos conscientes y dignos.»[45]

Segons la crònica del míting publicada a *Última Hora* i reproduïda a l'*Heraldo de Lluchmayor*, després d'aquests mots es produïren «aplausos entusiastas».

El regidor es qualifica de «modesto socialista pueblerino» i defensa el que podríem anomenar la via socialista llucmajorera:

> «En Lluchmayor, a pesar de las malas cosechas y de la crisis que experimentó la industria del calzado, la clase obrera no sufre hambre, gracias a la fundación de una cooperativa de consumo que despacha por valor de 100.000 pesetas y que ha gastado más de 6.000 pesetas para conjurar las necesidades de la clase trabajadora.
>
> »Yo os aconsejo la táctica de los obreros de Lluchmayor, que como veis no es la táctica de la revolución, sino la táctica de la cultura, única manera de que los obreros se impongan.»[46]

---

44. «Administración Municipal». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 16 (22.4.1916), p. 3.
45. «Por subsistencias y trabajo. El mitín de Palma». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 11 (18.3.1916), p. 2.
46. *Ibídem*.

LA CONCESSIÓ DEL TÍTOL DE CIUTAT

Alvaro de Figueroa, Conde de Romanones.

En aquest context que hem repassat, ara fa cent anys, la *Gaceta de Madrid*, el diari oficial, dia 7 d'octubre, quan governava el Conde de Romanones, va publicar aquest Reial decret, que tots coneixem:

> «Queriendo dar una prueba de mi Real aprecio a la villa de Lluchmayor, Provincia de Baleares, por el creciente desarrollo de su agricultura, industria y comercio y su constante adhesión a la Monarquía,
>
> Vengo a concederle el título de Ciudad.
>
> Dado en Palacio, a tres de octubre de mil novecientos dieciséis.»

Alfons XIII convertia Llucmajor en la sisena població mallorquina que es distingia pel títol de ciutat, com ja ho eren Alcúdia («Ciutat Fidelíssima» des del 1523 per haver restat fidel a l'emperador Carles V –i a la noblesa– durant la guerra de la Germania), i Felanitx, Inca, Sóller i Manacor, que obtingueren el títol entre el final del segle XIX i el principi del XX, a part de Palma, la capital, i, per això, la Ciutat per antonomàsia.

Què volia dir passar de vila a ciutat, com titula Font Obrador el capítol inicial del volum setè de la seva *Historia de Llucmajor*?

En qüestions pràctiques, poca cosa, ja que la diferència entre una vila i una ciutat no es basa en raons objectives, com puguin ser la població, l'economia, la presència d'institucions públiques o privades, etc. Basta que pensem en el cas de Madrid, entestada a ser «Villa y Corte», malgrat que aculli la capitalitat del Regne d'Espanya.

I tanmateix ser ciutat comporta un plus afegit de prestigi, de bona imatge, d'associació d'elements positius. No debades la ciutat és l'hereva de la polis. La ciutat, en definitiva, és on bufen els aires de millora, de progrés i de llibertat. Per això també és on es ventilen la major part dels conflictes que solen menar –no sempre en línia recta– cap a la millora de les condicions de vida dels humans.

Aleshores, si no hi ha elements objectius que fonamentin el caràcter o el títol de ciutat per a un agrupament humà, com és que una població passa de ser denominada vila a esdevenir ciutat? Com s'hi arriba, a ser ciutat?

No tenc resposta. Ho confés.

En tot cas, veig que Llucmajor va ser ciutat fa cent anys perquè el rei Alfons XIII li concedí el títol sobre una base objectiva que infonia optimisme social i fe en el progrés: l'arribada del tren, l'eixamplament del nucli urbà cap al

sud, la difusió d'elements que són marca de modernitat, com la llum elèctrica, els mitjans de comunicació, la construcció del mercat, l'aixecament de noves cases i la reforma de les velles...

Però més enllà d'aquesta base objectiva i material, queda clar en el Reial decret de 3 d'octubre que ser ciutat és una gràcia reial, un present de qui regna, com si diguéssim una fermança, que és donació, però que alhora és fermall.

Alfons XIII ho constata en el document que signa a Palau perquè entre els motius per a la concessió del títol esmenta la «constante adhesión a la Monarquía», que susposam que va més enllà de recordar que feia uns anys el monarca havia desembarcat al mollet de s'Arenal i s'havia encaminat cap al fort de Regana per fer-hi una inspecció militar –per cert, ben de pressa i sense fer gaire cas a la gent, com recorden certes cançons populars.

> «Creciente desarrollo de su agricultura, industria y comercio» vol dir que tothom aquí era ric i benestant? Ni molt manco! Hi havia pobres i hi havia, fins i tot, misèria. Les crisis de feina, com hem vist, sovintejaven.

Però a Llucmajor es vivia una situació de crispació social? No en tenim constància, i fins i tot el principal dirigent de l'esquerra local, Joan Monserrat Parets, la matisa. En tot cas, hi ha crisi i mancances. Ho recordava no fa gaire l'historiador Antoni Vidal en un article:

> «No es pot obviar que el 1916 es vivia una situació de contrastos perquè mentre les autoritats es congratulaven de l'èxit aconseguit amb el títol de ciutat (...), resultava que habitants es veien obligats a abandonar el seu lloc d'origen, segurament per manca d'oportunitats o per l'anhel d'aconseguir una millora, i emigrar a altres terres com l'Argentina, l'Uruguai o Cuba.»[47]

I el mateix *Heraldo de Lluchmayor* de 26 de febrer parlava de:

> «la corriente continua de emigrantes que abandonan nuestro pueblo en busca de los puertos de Francia y de América, y nuestro pueblo ve con pena la desmembración de sus industrias y mañana tal vez se note con más intensidad la falta de braceros en el campo.»[48]

Per això des de la publicació arriben a témer l'arribada de

> «días no lejanos en que la despoblación de nuestra villa tome caracteres alarmantes.»[49]

Continuem.

---

47. VIDAL, Antoni. «Llucmajor, cent anys amb el títol de ciutat». *Llucmajor de Pinte en Ample*. [Llucmajor] 384 (febrer de 2016), p. 36.
48. «Nuestra opinión». *Heraldo de Lluchmayor*. [Llucmajor] 8 (26.2.1916), p. 1.
49. *Ibídem*.

«Constante adhesión a la monarquía» vol dir que a Llucmajor tothom era monàrquic? No! També hi havia republicans i socialistes, i carlins, és a dir, defensors de l'altra branca borbònica en els drets al tron.

Sí que era monàrquica la centralitat governant, tant la que ocupava la gestió de les institucions «en las situaciones conservadoras» com la que ho feia «en las situaciones liberales», segons la lògica del «tornisme» imperant en el règim de la Restauració.

Alfons XIII a s'Arenal

I l'any 1916, al govern de Madrid, al govern civil de la província i a l'Ajuntament de Llucmajor era el moment dels liberals. Liberal era el cap del Consell de Ministres, el Conde de Romanones, que havia visitat la vila feia un any; liberal era el ministre de la Governació, Joaquín Ruiz Jiménez, que envia a l'ajuntament el telegrama que reprodueix el Reial decret de 3 d'octubre; liberal era el governador civil de Madrid, el mallorquí Alejandro Rosselló; liberal era el governador civil de les Balears, que connectava la província amb la metròpoli, i, en fi, liberal era el batle de Llucmajor, Llorenç Cirerol, cunyat del capitost dels liberals locals i exbatle Antoni Catany Salvà.

Sense una certa «conxorxa», sense una espècie d'acusada entesa dels liberals del poble, de la província i de la nació, tal vegada Llucmajor no hauria passat, almenys tan fàcilment, de vila a ciutat.

Així ho expressava l'*Heraldo de Lluchmayor* el 23 de setembre a l'editorial titulat «¿Lluchmayor Ciudad?», que avançava periodísticament els fets que havien de passar:

> «En breve nuestro pueblo ostentará el título de Ciudad. Al saber tan fausta noticia, no podemos menos que estar orgullosos...»[50]

Ben clarament, l'editorialista atribueix els mèrits als dirigents polítics liberals i els agraeix la feina:

> «Una nueva gratitud al veterano jefe de los liberales, un nuevo galardón a los muchos que ha conseguido el Ilustrísimo Sr. D. Antonio Catañy de la amistad fraternal que le une con el Excmo. Sr. D. Alejandro Rosselló, Diputado a Cortes por Mallorca, actual governador civil de la Capital de la Monarquía.»[51]

I acaba la primícia periodística amb una nova endreça per a Llucmajor, d'acord amb el títol oficial que aviat serà oficial:

> «Hermosa ciudad de Lluchmayor, recibe nuestro primer saludo.»[52]

Aquella bona relació de Catany amb Rosselló i les altes esferes dels liberals queda de manifest en una successió de fets que vinculen l'exbatle amb la cúpula del partit. Vegem-les:

a) El 24 de juny el rei Alfons XIII signa un reial decret, també del ministre de la Governació, Joaquín Ruiz Jiménez, amb el qual es concedeixen a Antoni Catany Salvà els honors de cap superior d'Administració Civil, «teniendo en cuenta los méritos que tiene contraídos en su larga y brillante carrera política»[53], afegeix el periòdic local. És un càrrec honorífic que comporta un tractament protocol·lari d'Excel·lència (segons publica el setmanari) o d'Il·lustríssim (com hi surt citat Catany en alguna ocasió i diu Font Obrador).[54]

b) Abans, el darrer diumenge d'abril, s'ha organitzat una gran romeria de liberals al santuari de Gràcia, que s'hi concentren a centenars. La jornada és completa: excursió, missa, berenar, visita a la muntanya, dinar massiu, ball a Randa i míting al Círculo Liberal de Llucmajor.

Abans de dinar, a les dues tothom fa cap a Gràcia i hi esperen els capitosts convidats. D'allà dalt estant, ja es veu la

50. «¿Lluchmayor ciudad?». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 38 (23.9.1916), p. 1.
51. *Ibídem*.
52. *Ibídem*.
53. «Honrosa y merecida distinción». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 26 (1.7.1916), p. 1.
54. FONT OBRADOR, Bartomeu. *Historia de Llucmajor.* Vol 7. Llucmajor: Ajuntament de Llucmajor, 1999.

polseguera que alcen els tres autos amb què vénen instal·lats des de Palma. Fan escala a Llucmajor i aviat s'adrecen cap a «lo alto de aquel elevado monte». Mentre pugen, els concentrats allà dalt «veían a menudo las siluetas bien marcadas del paso de los autos, cuya subida por las interminables cuestas era observada con avidez por los lluchmayorenses».

Arriben els líders motoritzats i esclata l'entusiasme: «Los aplausos y los vivas se confunden con los acordes de la banda del partido.» Els homenatjats són el governador civil, Dionisio Alonso; el cap del partit liberal i senador, Bernat Amer; l'antic batle de Palma, Antoni Pou, i diversos senadors i diputats provincials.

Arribats a dalt, esplaien la vista:

> «Desde la cima de aquel monte venerable pudieron contemplar el llano extensísimo de nuestra comarca, del Lluchmayor agrícola y laborioso.»

I sembla com si la contemplació els portàs la clarividència i entenguessin de cop quines són les necessitats que cal resoldre:

> «El pueblo tenia sumas necesidades para hacerse grande, para entrar de lleno en el verdadero camino del progreso y del bienestar. A aquel pueblo le falta en muchas ocasiones el agua para la buena marcha de sus industrias, para dar vida a sus –a veces– sedientos campos.»

I on és l'aigua necessària per a Llucmajor? Just allà devora: a Randa.

Segons el cronista –que disposa de dues pàgines i mitja encapçalades amb un gran titular–, els convidats «pudieron comprender que por ley natural aquel manantial sobrante debía corresponder en justícia a Lluchmayor.»[55]

Feia temps, però, que l'expedient relatiu a l'ús de l'aigua randina estava aturat dins l'ajuntament d'Algaida i a Llucmajor esperaven resposta. Podríem dir que no sabien exactament per on s'havia perdut l'aigua.

Fet el dinar amb 550 comensals, que va atendre «el inteligente cocinero Miquel Salvà Tomàs, *Canals*», tothom retorna a la vila i es fa un míting a Llucmajor, a la seu del partit. L'acte compta amb un orador local, Mateu Contestí, i cinc d'externs: Antoni Pou, Lluís Alemany, Jeroni Pou i el governador, Dionisio Alonso, que clou l'acte. Totes les intervencions es devien fer en castellà, llevat de la que pronuncia Antoni Pou, «que empieza solicitando permiso del señor Gobernador Civil por expresarse en mallorquín».

Tots els oradors venguts de fora converteixen el míting en un homenatge al patriarca liberal Antoni Catany Salvà. Així, Antoni Pou el qualifica de «caudillo insigne de la bandera de la libertad y de la democracia».

---

55. «El partido liberal en Gracia». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 18 (6.5.1916), p. 1.

Lluís Alemany marca diferències amb la dreta. Bernat Amer agraeix que Llucmajor hagi estat «portaestandarte del partido en Mallorca» i que Catany hagi esdevingut «baluarte de la libertad». Es llegeixen telegrames d'adhesió d'Alexandre Rosselló, dels dos Weyler (pare i fill) i del president del govern, el Conde de Romanones. Tanca les intervencions el governador, que confessa admiració per Catany i que considera Contestí «el mayor abogado para la causa que defiende el partido». Acaba la concentració amb abraçades «al anciano Sr. Catany», mentre se senten «vivas al Rey, a España, a Lluchmayor, a Catany y a Contestí». «El acto terminó en medio del mayor orden», rebla el cronista.

c) Més endavant continuen els contactes dels liberals llucmajorers amb les altes esferes: en ple mes d'agost, el batle Cirerol, els metges Mateu Contestí i Francesc Aulet, i l'industrial Bartomeu Garau, *Molinou*, se'n van a Madrid a visitar-hi el governador civil, Alexandre Rosselló, que dedica «calurosos elogios al distinguido Sr. D. Antoni Catany».

d) I a final de mes, el 26 d'agost, amb el titular «Banquete en El Arenal», l'*Heraldo de Lluchmayor* dóna compte d'una vega que s'ha celebrat «en la morada del digno Jefe local del partido liberal».[56] La representació venguda de fora torna a ser nodrida.

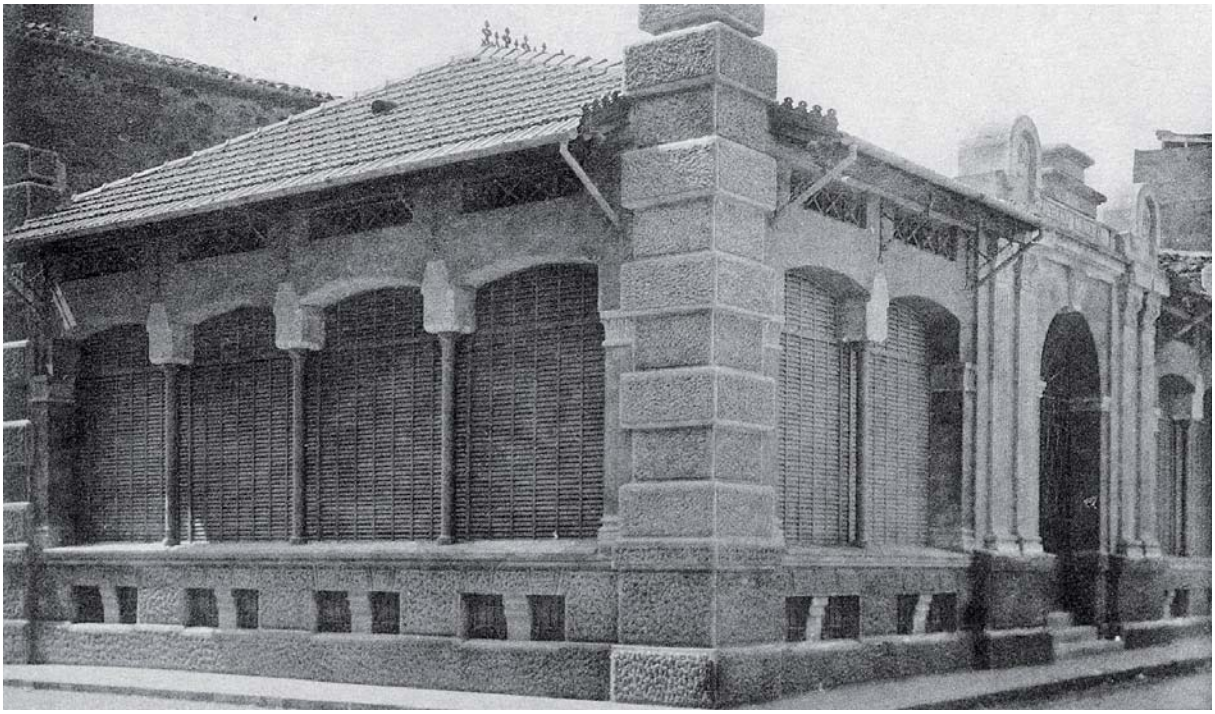

Mercat Municipal, inaugurat per les Fires.

56. «Banquete en El Arenal». *Heraldo de Lluchmayor.* [Llucmajor] 34 (26.8.1916), p. 4.

Acabat el tiberi, «en tren exprofeso» pugen a Llucmajor, cosa curiosa perquè aquest trajecte, les autoritats liberals, l'han fet en exclusiva amb un mitjà de locomoció que, el dia de la concentració –el 24 d'agost–, encara no s'ha inaugurat ni posat en funcionament per al públic.

En tot cas, no el fan d'incògnit, aquest viatge, perquè la banda de música els espera a l'estació i els acompanya fins al Cercle Liberal. Després visiten la nova carnisseria –és a dir, el Mercat Municipal, que també encara s'havia d'inaugurar– i se'n tornen cap a s'Arenal, on visiten la colònia escolar.

Sembla com si tots aquests aplecs dels liberals que governaven fossin el preludi polític de les jornades festives que havien d'arribar durant la tardor vinent amb...

- La concessió del títol de ciutat, el 3 d'octubre.

- La inauguració del servei de ferrocarril, el 5 d'octubre, amb festa, arcs triomfals i banda de música.

- La inauguració del Mercat Municipal, el 14 d'octubre, dissabte de la Darrera Fira.

- I, finalment, la posada en marxa de la fàbrica d'electricitat El Porvenir, el 25 de novembre.

A més, per adequar l'entorn urbà als canvis que propiciava l'arribada del tren, amb l'estació ubicada al sud de la població, des de feia temps s'havia emprès el projecte de traçar una ronda meridional paral·lela a la via fèrria i allargar els carrers d'Antoni Maura i dels Llavadors fins a unir-los amb aquesta nova ronda.

Les negociacions amb els propietaris de terrenys no sempre varen ser fàcils i, a més, es va decidir no tan sols prolongar els dos carrers esmentats, sinó emprendre la construcció d'un passeig ample i monumental que unís el punt d'arribada del tren a Llucmajor amb l'interior del poble. Això significava construir i embellir el que avui coneixem com passeig de Jaume III, una empresa costosa i plena de dificultats tècniques.

Enrere havia quedat la idea exposada feia uns anys pel capellà Miquel Salvà –home de moltes iniciatives constructives: la capella del cementeri, la façana de l'edifici del Fomento...–, que consistia en l'obertura d'una gran i monumental via urbana que havia de partir de davant el portal major de l'església i que havia de menar fins a l'estació. Construir aquest gran passeig, però, devia comportar moltes expropiacions, tomar cases ja alçades, ocupar solars i invertir-hi uns doblers que segurament la municipalitat no tenia.

Amb la prolongació dels carrers d'Antoni Maura i dels Llavadors també s'abordaren qüestions que hi anaven lligades. Una era la d'eliminar les piques que ja no s'utilitzaven gaire i que embrutaven el redol.

Per altra banda, la placeta que hi ha a la intersecció dels dos carrers –i que aleshores es deia *de Cas Frares*, pels vincles

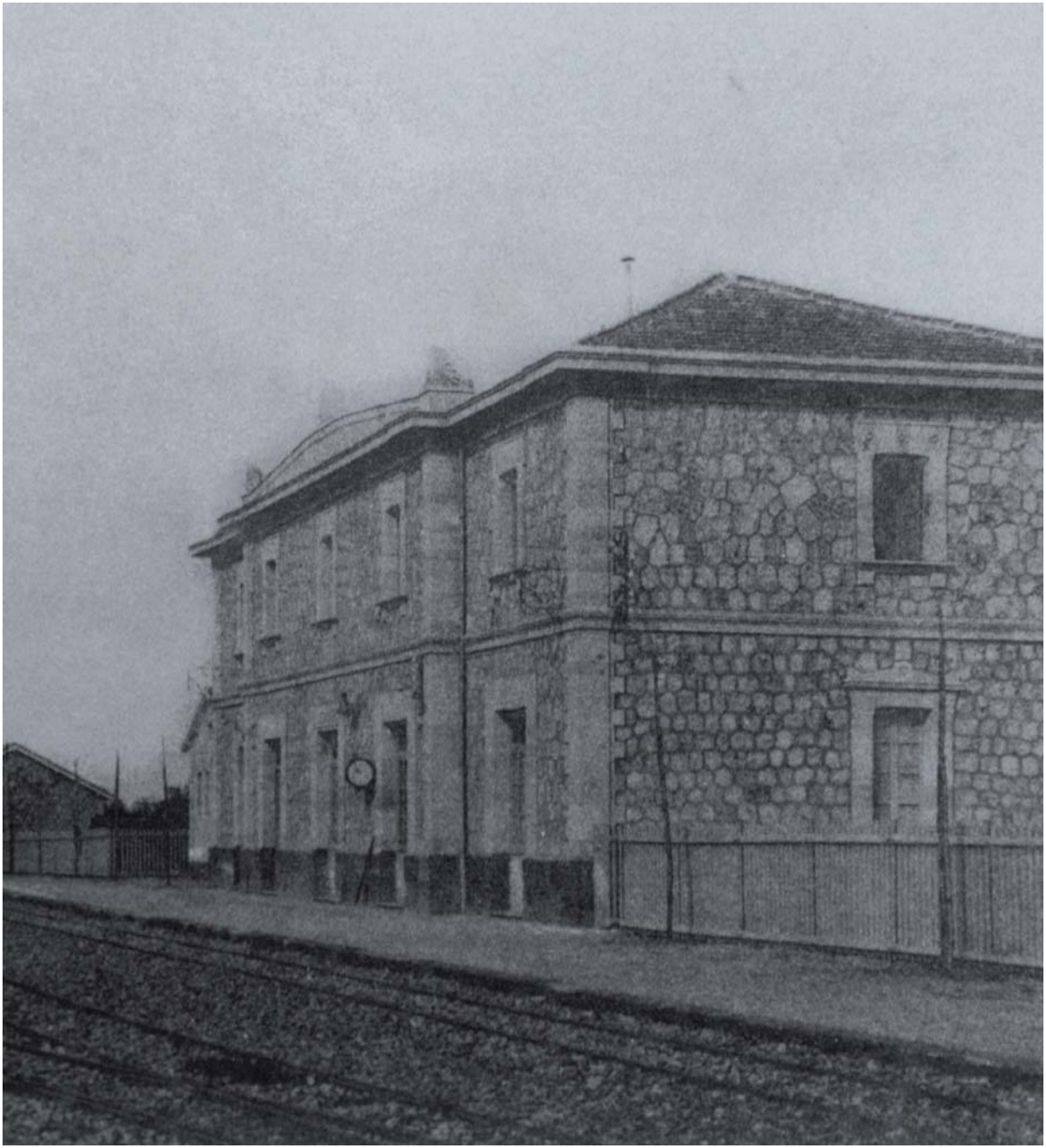

Estació del tren, inaugurada el 1916.

dels terrenys de la zona amb els propietaris d'aquesta històrica possessió– es va batejar amb el nom de *placeta d'Antoni Maura* (popularment també l'hem anomenada *de l'Abeurador Rodona* o *del Sabater*).

Aquesta placeta de Cas Frares o d'Antoni Maura va propiciar una iniciativa curiosa i lloable, i és que l'enjardinament i l'endreç que s'hi varen dur varen ser fruit d'una iniciativa popular que va consistir a aplegar doblers i plantes per embellir-la. La campanya va donar el seu fruit i el número 46 de l'*Heraldo de Lluchmayor* en publica el balanç econòmic i de feina: 358 pessetes arreplegades d'una munió de donants i 332,95 pessetes gastades en feines. Acabada l'obra, la comissió promotora fa lliurament de la placeta a l'ajuntament perquè en tengui cura.

Fàbrica de gas i d'electricitat El Porvenir

Sense cap dubte, el balanç d'aquell 1916 va ser positiu en matèria de consecucions, que varen ser possibles tant per la decisió municipal com de la iniciativa privada. I no tan sols varen millorar els serveis i s'embelliren les infraestructures urbanes, sinó que els canvis propiciaren un clima d'optimisme molt gran.

No varen ser fites que s'obtinguessin fàcilment ni s'aconseguiren de manera primerenca en comparació amb altres llocs:

- El tren feia anys que havia arribat a Sóller, a Inca, a sa Pobla, a Manacor, a Felanitx...

- L'electricitat estava implantada a molts de llocs i s'havia introduït primer que a cap altre poble a Alaró l'any 1902.

- El títol de ciutat, com hem vist, ja el tenien, a part de Palma, cinc altres localitats, i a més a efectes pràctics no significava gaire cosa, tan sols un honor.

Vist sobre els papers publicats, sembla que tothom va estar content que Llucmajor tengués el títol de ciutat, malgrat els problemes i les dificultats que encara imperaven en molts de camps, especialment en l'economia.

No tothom, però, en va fer una valoració positiva. Un cas de dissidència molt significatiu és el d'Antoni Salvà i Ripoll, *de s'Allapassa*.

Anys després de la concessió del títol de ciutat, el germà de la poeta –ell també escriptor i director de *La Nostra Terra*, el portaveu del mallorquinisme– s'hi va posicionar clarament en contra. Ho va fer l'any 1933 a les pàgines de la seva revista tot rememorant la celebració de la festa de Sant Antoni a Llucmajor de final del segle XIX i principi del XX i l'antic costum –aleshores ja desaparegut– de la Colcada de glosadors, que anaven «des de les onze del matí fins a la matinada del dia següent» de casa en casa improvisant els seus versos populars, ara laudatoris suara punyents. Al final d'aquest bell article, Antoni Salvà s'expressa en to planyívol sobre els canvis ocorreguts amb el declinar del temps:

«Amb el canvi de segle, però, canviaren totalment les coses a Llucmajor, com pertot. (...).

»L'afany de renovació mal digerit féu desaparèixer també moltes altres coses, pel temor de mostrar la filassa de ruralia, que eren perfectament compatibles amb els avenços moderns de qualsevol ciutat de bon de veres, i resultà de tot això que, després del títol flamant, adquirit gràcies a la munificència d'un ministre en un moment de bon humor, quedà Llucmajor tan rural o més que abans.

»És cert que durant aquests trenta anys darrers s'ha eixamplat d'una manera fantàstica, que s'hi ha edificat una enormitat de cases de més diners que gust, que potser avui sigui el poble de Mallorca on la gent tingui més possibilitats de viure bé, que té de tot, en una paraula.

»Té de tot, és cert, però li manca la part millor i més noble, que és l'esperit, la qual ha anat perdent a poc a poc a mida de la seva creixença material.»[57]

Antoni Salvà de s'Allapassa és –establint lliurement paral·lelismes amb la celebrada novel·la siciliana de Lampedusa, *El gattopardo*– el nostre príncep de Salina llucmajorer que enyora els temps esvaïts; tanmateix, com Don Fabrizzio, deu saber que alguna cosa ha de canviar perquè tot continuï igual.

I és aquí on ressonen en la memòria els versos de Miquel Ferrà –d'altra banda preciosos–, que diuen que, sense esmentar-lo, va dedicar arran dels fets tràgics de 1936 a l'antic amic i compare de *La Nostra Terra*, al signant de la «Resposta als catalans», al soci de l'Associació per la Cultura de Mallorca... ara esdevingut simpatitzant de grat o per força amb el franquisme revoltat:

Companyó que ens has deixat quan el cel s'entenebria,

quan l'Estel, velat de sang, un fum d'odis obscuria,

tu que a l'hora del gran dol abandones la família

i a la nostra antiga fe en la prova renuncies.

Vindrà un jorn, sols Déu el sap, que a la llum de l'alba grisa

la coloma de la Pau tornarà amb el brot d'oliva.

Un buf d'aire esfondrarà els castells de la Mentida,

i la nua veritat brillarà de llum vestida.

De totes aquestes històries de la gent de Llucmajor i de les seves inquietuds, de les seves vivències i dels seus quefers, de les seves pors i de les seves disputes, dels seus xocs de posicions i interessos i de la seva col·laboració en objectius compartits... de tots aquests ecos que ens arriben del Llucmajor que esdevé ciutat, demà, dia 3 d'octubre, en farà exactament un segle.

No podíem deixar passar l'ocasió d'evocar els fets i de recordar-ne els protagonistes.

---

57. SALVÀ RIPOLL, Antoni. «Del Llucmajor vell. Sant Antoni i els glosadors». *La Nostra Terra* [Palma], 1934. Reproduït a COLL TOMÀS, Baltasar. *Folklore de Llucmajor.* Llucmajor: Caja de Ahorros y Monte de Piedad de las Baleares, 1971.

DE L'AHIR A AVUI

Però ara voldria pegar un bot cap al present. Ja se sap que espigolant un sempre troba coses que no cercava –un caragol o un llagost, una pedra rara, una copinya en terra de secà...–, i deu ser per això que mentre preparava aquest treball que m'ha fet capbussar en la història del nostre poble, se m'han fet presents algunes propostes –tal vegada simples ocurrències– sobre l'avui del Llucmajor ciutat.

I és que pens que quan *giram la ullada cap enrere*, per no esdevenir estàtua de sal, tot seguit hem de mirar cap a la realitat present i hem de projectar la nostra visió cap al futur.

És des d'aquesta perspectiva que ens hem de traçar unes línies d'actuació que permetin fer memòria i, alhora, tenir projecte de futur.

Ho diu Jordi Borja, un estudiós i activista de les ciutats –de les grans ciutats si voleu, però els seu plantejament també ens interpel·la:

> «Així com no hi ha comunitat sense memòria, tampoc hi ha ciutat sense projecte de futur. Sense memòria i sense futur la ciutat és un fantasma.»[58]

Tot i que sé que una cosa és receptar i l'altra prendre, gos fer un seguit de propostes públiques per si es volen, o es poden, recollir, ni que sigui només en part:

1. Ens cal fer memòria, conservar-la, transmetre-la i compartir-la.

El passat s'esmuny, els records s'esvaeixen, els testimonis desapareixen... Evitem que un alhzeimer col·lectiu i terrible malmeti la memòria i el coneixement del que hem estat com a poble. Despleguem mesures per evitar-ho:

Podem digitalitzar la premsa històrica i present, i posar-la a l'abast dels lectors d'avui a través d'internet. Tenim un patrimoni escrit que s'ha de fer accessible: *Es Pagès Mallorquí, Lluchmayor, La Escoba, Heraldo de Lluchmayor, La Semana*, i les publicacions més actuals: *Llucmajor de Pinte en Ample, Sa Veu de Llucmajor, S'Unió de s'Arenal*...

Estaria bé posar en marxa uns jornades d'estudis locals que periòdicament propiciïn la posada en comú de les investigacions que es duen a terme en camps diversos i complementaris sobre la nostra realitat geogràfica, històrica, cultural, econòmica, demogràfica, humana... S'ha de dir que ja n'hem començat a parlar amb la regidora de Cultura

58. BORJA, Jordi. *La ciudad conquistada*. Madrid: Alianza Editorial, 2003, i «Nota sobre ciudad y ciudadanía. Nuevos derechos ciudadanos como respuesta política a los nuevos desafíos del territorio». Barcelona: http://www.campus.org, 2000.

i és ben probable que aviat es puguin posar en marxa unes primeres jornades d'aquesta casta.

No descartaria crear, quan sigui possible, un centre d'estudis locals que doni continuïtat a la tasca investigadora i difusora de la cultura, amb la suficient estabilitat, independència i professionalitat que li permetin no dependre dels vaivens polítics ni de les incidències burocràtiques del dia a dia municipal.

És necessari completar la feina de millorar l'Arxiu Municipal i dotar-lo d'instal·lacions adequades i d'estabilitat professional. Sé que tot està en marxa i, per tant, aquests mots són de suport per a la tasca feta, amb el desig que aviat es pugui donar per finalitzada.

Pens que seria una bona idea crear un banc audiovisual de la memòria col·lectiva, amb testimonis de llucmajorers i llucmajoreres que hi deixin la seva vivència, el seu record, el seu protagonisme en la construcció compartida de la vida del poble: des de la feina fins a les diversions, des del pas per la política fins a l'educació rebuda o impartida, des de les manifestacions religioses fins a les pràctiques vacacionals i d'estiueig, des de la descoberta de l'entorn natural fins a les aficions i dedicacions artístiques, des del compromís cívic fins a l'exercici de la tasca assistencial... Tot interessa per mantenir la memòria i el coneixement de la nostra comunitat.

2. Hem de preservar l'entorn.

És imprescindible tenir cura dels «llocs de la memòria», és a dir, dels indrets que parlen del que ha passat aquí i de qui hi ha passat o hi ha deixat la seva empremta.

Sé que és difícil fer-ho, però no pot ser que talaiots, barraques, torres, monuments... caiguin a bocins o pateixin la descurança. Ara que parlam dels cent anys de l'arribada del tren, reconeguem que hem perdut la major part dels edificis que formaven l'estació i els seus serveis, tant aquí com a s'Arenal. Sort que es manté el pont de les Set Boques i alguns altres elements.

Sé que seria polèmic regular-hi l'aparcament, però em deman si està bé que l'estàtua del Rei En Jaume III quedi sempre envoltada de cotxes com si fos una peça d'un aparcament públic. (I la resposta és que crec que no!)

Ho confés: no m'agrada que la Creu del Camp de la Batalla vagi quedant dins un solar de suburbi i amb un accés difícil i desplaent.

És més, no vull que la figura del darrer monarca del Regne Privatiu –malgrat tots els errors que va cometre– quedi en mans de qui la manipula.

Creu del Camp de la Batalla

Jaume III és una figura històrica de tots (i, per tant, també «nostra»... sols que ens entenguem), encara que aparentment pugui semblar incòmoda a qui no tengui clares les complexitats de la història.

És necessari que fitem el terme amb referències culturals –discretes i de bon gust, això sí. Poemes i textos literaris al·lusius al paisatge, fets com els desembarcaments pirates, la presència antiga de trencadors i roters, o de contrabandistes, o el traçat de la via fèrria, o els camins històrics i les possessions, o els principals talaiots –i no tan sols els meritoris de Capocorb Vell–, o les antigues fàbriques i els edificis destacats... Que tot això quedi explicat i destacat per a qui passa i passeja i per a qui es mou i vol conèixer, sigui turista passavolant o veïnat arrelat.

En definitiva, cal mantenir net i preservat el medi natural i el paisatge. Que aquell entusiasme pel progrés dels nostres avantpassats no sigui ara un malson per un «excés de progrés» aplicat a escala local i global. Tinguem els ulls atents per saber on hem de posar límits perquè el present i el futur sigui possible i amable per als habitants d'aquí, de l'illa sencera i de la humanitat completa. Turisme? Ben segur! Però: Fins on? Per on? Com? A quin preu? Amb quins guanys?

Més encara. Podem assumir esteses de fils elèctrics d'alta tensió? Hi pot haver femers pertot? Brutor tirada i abandonada? No és hora, també, de tenir àrees preservades i gestionades amb criteris ambientalistes a la muntanya local i a la marina? No cal compensar amb mesures de protecció la creixent presència humana que s'hi detecta?

3. És necessari valorar la gent que ha estat generosa i que ha destacat.

I per això cal homenatjar qui s'ho mereix i s'ha de reparar la memòria de qui ha estat víctima. M'hi fa pensar el cas de Joan Monserrat Parets, que només és la punta d'un iceberg de víctimes del franquisme que roman desconegut i, de vegades, soterrat. El cas de Monserrat Parets m'ha colpit en ocasió d'haver llegit amb detall els seus textos periodístics. Hi he vist un home entregat a la vida pública en benefici de Llucmajor, i especialment a favor dels més necessitats. I m'ha admirat el seu valor per reivindicar l'educació, la cultura, el saber, la higiene, l'endreç (*el ornato*, deia ell) del poble. Vista la generositat i la lucidesa demostrada durant la seva vida, més incomprensible i horrorosa se'm fa la seva mort.

Per això em deman com pot ser que encara no tengui carrer dedicat, com sí que el té a Palma, a la barriada del Coll d'en Rabassa? S'impulsarà la redacció de la seva biografia? És necessària. No hauria de ser, ja, fill il·lustre del poble? Crec que és de justícia que ho sigui.

4. Hem de saber que vivim en un poble nou i diferent

Llucmajor avui no és com fa cent anys. Si abans no arribàvem a 10.000 habitants ara en som quasi 35.000 i, a més, escampats per tot el terme i de procedències molt diverses.

Si sumam totes les urbanitzacions i s'Estanyol, ens trobarem que hi viuen 12.964 persones. A s'Arenal, 8.918. En canvi, a Llucmajor poble i als disseminats, 12.734 persones. La major part de la gent no viu al nucli històric del poble.

D'aquest conjunt d'habitants, n'hi ha 5.196 que tenen la consideració d'estrangers. La majoria són europeus: 3.333 persones. La resta, de per tot el món.

Llucmajor, per tant, ha canviat molt. És més complex. I això no ens ha de fer enyorar cap passat suposadament idíl·lic, sinó que ens ha d'obligar a gestionar aquesta diversitat amb criteris d'inclusió. Això no vol dir que renunciem a compartir aquells valors culturals i lingüístics que va exposar la gent de Saba Marinenca, salvant totes les distàncies de cent anys entremig. L'educació i la convivència seran eines claus per aconseguir-ho, però també un model social de municipi integrador.

I tal vegada el secret per arribar-hi rau en una frase que Sebastià Alzamora escrivia, com de passada, just fa uns dies a l'*Ara*, quan comentava l'exposició de Toni Catany sobre Venècia: «Llucmajor és poble i és ciutat»[59], deia. Potser és aquesta doble personalitat el que ens pot oferir la gràcia i la cura per sobreviure com una comunitat amable i integradora: ser acollidors i vitencs com un poble, i ser ambiciosos i exigents com una ciutat.

Per això no hem de renunciar ni tan sols a paraules i expressions que ens caracteritzen en el nostre dia a dia més quotidià: «Vivim a la vila», «Anam a fora vila», «Hi ha gent de la vila» i l'ajuntament sempre serà «la Casa de la Vila».

Per acabar, faria meves les paraules que escriu el periodista Ignasi Aragay en el pròleg d'un conjunt d'articles de l'arquitecte i intel·lectual barceloní Oriol Bohigues i, adaptant els mots del subdirector de l'*Ara*, diria allò que ell afirma de tot Catalunya: *Llucmajor serà cultural o no serà*. Vull dir, manllevant-li els mots:

> «La cultura com una idea de civilitat –i de ciutat– com a germana bessona de l'educació, com un cant a totes les arts, com un brindis a l'experimentació i el risc, però alhora també com un cant al patrimoni heretat. En definitiva, com una actitud vital, com una permanent lluita per la modernitat, com la capacitat d'imaginar sempre un món millor.»[60]

Ni miracles a Llucmajor ni bruixeries dalt d'un puig. La cultura és el camí. Si no ho feim així, ja el podem tornar... el títol de ciutat. Si ho tenim present, perviurem.

Tenc esperança, i la convicció, que serà aquest Llucmajor millor, dins una Mallorca i un món millors, que d'aquí a 50, a 75, a 100 anys... qualcú el recordarà i evocarà, com avui ho hem fet aquí amb el Llucmajor de 1916.

I que ho puguem veure tots plegats!

Moltes gràcies.

---

59. ALZAMORA, Sebastià. «Venècia després de la llum». *Ara*. [Barcelona] 2113 (28.9.2016)
60. ARAGAY, Ignasi. «Catalunya serà cultural o no serà». A: BOHIGAS, Oriol. *Elogi de la modernitat*. Barcelona: Arcàdia, 2015.

HOTEL UNIVERS

SUMARI

Uns mots d'inici **5**

El segle xx **6**

Com era Llucmajor fa cent anys? **10**

Llucmajor l'any 1916 ..... **12**

La concessió del títol de ciutat **27**

De l'ahir a avui **38**